

Τὴν δὲ 6 Μαρτίου γενομένης καὶ πάλιν συνεδρίας ἀνεγνώσθη τὸ ὑπόμνημα εἰς ἐπήκοον πάντων καὶ ἐνεκρίθη, ἀπεφασίσθη δὲ ἵνα ὑπὸ ἐπιτροπῆς, ἣν θὰ ἐκλέξῃ ὁ πρόεδρος, ἐγχειρισθῇ εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν καὶ τὸν Ὑπουργὸν τῆς παιδείας.

Μετὰ τοῦτο ἀνεγνώσθη καὶ τὸ περὶ θρησκευτικῶν μαθημάτων ὑπόμνημα, ὅπερ ἐγκριθὲν ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιδοθῇ καὶ τοῦτο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον.

Συνεδρίασις 15 Μαρτίου.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς προτεραιᾶς συνεδριάσεως, ὁ κ. πρόεδρος ἀνήγγειλεν ὅτι μεταβάς μετὰ τοῦ κ. Σπαθάκη ἐπέδωκεν ἀμφοτέρω τὰ ὑπομνήματα, τό τε περὶ διδακτικῶν βιβλίων καὶ τὸ περὶ τῶν θρησκευτικῶν πρὸς τὸν κ. Ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὅστις μετὰ πολλῆς φιλοφρονήσεως ἐδέξατο ταῦτα καὶ ἐπληροφόρησεν αὐτοὺς ὅτι τὰ μὲν θρησκευτικὰ μαθήματα ἀφῆκεν ἐν τοῖς Γυμνασίοις, προσθεὶς ὅτι ἐν τῷ προγράμματι θέλει κανονίσει τὸ ποιὸν τούτοις, περὶ δὲ τῶν διδακτικῶν βιβλίων εἶπεν ὅτι θέλει φροντίσει, ὅπως τροποποιήσῃ τὸν νόμον.

Μετὰ τοῦτο γενομένης συζητήσεως περὶ τοῦ νέου νομοσχεδίου περὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἀπεφασίσθη ἵνα συνεχισθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν ἑτέρᾳ συνεδριάσει.

ΔΥΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟ Σ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΔΗΜ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀξιότιμε κύριε Ὑπουργέ,

Γινώσκετε καλῶς ὅτι πρὸ τετραετίας ἐδημοσιεύθη παρ' ἡμῖν Νόμος (ΑΜΒ', 22 Ἰουνίου 1882), ἀφορῶν εἰς τὰ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Ἑλ-

λάδος, τῆς μέσης καὶ κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως διδακτικὰ βιβλία, ὅστις ἤρξατο ἤδη λειτουργῶν ἀπὸ τριετίας

Ὁ Νόμος οὗτος, ὅστις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς συστάσεως αὐτοῦ ὑπὸ πολλῶν λογίων κατεδείχθη πλημμελής καὶ ἀκατάλληλος, ἐγένετο πρὸ μικροῦ ἀντικείμενον σπουδαίων συζητήσεων ὑπὸ τοῦ ἐνταῦθα Ἑλληνικοῦ διδασκαλικοῦ Συλλόγου. Οἱ τοῦ Συλλόγου τούτου ἑταῖροι, οἱ ἐκπροσωποῦντες τοὺς διαφόρους τῆς ἐκπαιδεύσεως κλάδους, ἐξετάσαντες μετὰ προσοχῆς τὴν φύσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Νόμου, λαβόντες δ' ἐν ὄψει καὶ τὰ ἐκ τῆς τριετοῦς αὐτοῦ λειτουργίας ἐπελθόντα δυσάρεστα ἀποτελέσματα, ἔκριναν αὐτὸν ὁμοφώνως *ἀδίκον* καὶ *ἐπιβλαβέστατον*.

Ὁ περὶ διδακτικῶν βιβλίων Νόμος, καθ' ὃν ἐγκρίνεται καὶ εἰσάγεται πρὸς διδασκαλίαν ἐν μόνον βιβλίον δι' ἕκαστον μάθημα, εἶναι ἀδίκος, διότι δύνανται νὰ εὐρεθῶσι καὶ πλείονα τοῦ ἐνὸς βιβλία ἐπίσης καλὰ, οἷον εἶναι καὶ τὸ ἐγκρινόμενον, ἢ νὰ ἐλαττῶνται μὲν αὐτοῦ ἐν τισὶ νὰ ὑπερτερῶσι δὲ ἐν ἄλλοις. Καὶ ὅμως κατὰ τὸν Νόμον τοῦτον πάντα τὰ ἰσότιμα βιβλία ἀποκλείονται καὶ ἐπομένως καταδικάζονται εἰς θάνατον, ἐνὸς μόνου λαμβάνοντος τὸ γέρας. Ὁ αὐτὸς Νόμος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶναι συνάμα καὶ ἐπιβλαβέστατος, διότι ἀποθαρρύνει τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐπιφέρει τὴν στείρωσιν τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐπὶ μεγίστη βλάβῃ τῶν διδασκομένων νέων καὶ καθόλου τῆς παιδείας. Διότι τίς φιλότιμος λόγιος, ὅσῃν πεποίθησιν καὶ ἂν ἔχη εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ προκοπὴν, δύναται ν' ἀποδυθῆ εἰς συγγραφικὸν ἀγῶνα, γνωρίζων ἐκ τῶν προτέρων ὅτι ἐκ τῶν καθυποβληθησομένων εἰς τὸν διαγωνισμὸν βιβλίων ἐν μόνον θέλει ἐγκριθῆ καὶ τεθῆ εἰς χρῆσιν, τὰ δὲ λοιπὰ θέλουσιν ἀποσκυβαλισθῆ ὡς ἀχρηστα ἐπὶ μεγίστη ζημίᾳ τοῦ συγγραφέως οὐ μόνον ἠθικῆ ἀλλὰ καὶ ὑλικῆ; Τοιαύτην θυσίαν καὶ αὐταπάρησιν καὶ εἰς ἄλλα κράτη οὐδεὶς τῶν λογίων ἠθελεν ἐπιδείξει, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἠθελεν ἐπιδείξει ὁ λόγιος παρ' ἡμῖν, παρ' οἷς οἱ κριταὶ οὐ μόνον ὀλίγοι εἶναι καὶ ἐπὶ τῶν δακτύλων ἀριθμοῦνται, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς συνδέονται μετὰ τῶν συγγραφέων. Παρ' ἡμῖν ἔνεκα τοῦ ὀλιγαριθμοῦ τῶν τε κριτῶν καὶ συγγραφέων, ἐὰν ἐξακολουθήσῃ λειτουργῶν ὁ αὐτὸς Νόμος, θέλουσι διαδέχεσθαι ἄλληλα τὰ ἔργα τοῦ κριτοῦ καὶ τοῦ συγγραφέως, καὶ οἱ πρῶην συγγραφεῖς, κριταὶ γινόμενοι, θέλουσιν ἀπορρίπτει τὰ ἔργα τῶν πρῶην κριτῶν, συγγραφέων γινομένων, ἐκ πνεύματος ἀντεκδικήσεως ὀρμώμενοι, ὅπερ ἀτοπώτατον.

Ἄδικός καὶ ἐπιβλαβέστατος εἶναι ὁ τοιοῦτος Νόμος, ὁ καθιερωῶν οὐ μόνον τὸ ἐνιαῖον τῶν διδακτικῶν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ τὴν τετραετῆ αὐτῶν ὑποχρεωτικὴν χρῆσιν καὶ διὰ τὸν ἐξῆς λόγον, διότι ἐνδέχεται πρὸ τῆς λήξεως τῆς τετραετίας, καθ' ἣν ἀνανεοῦται ὁ διαγωνισμός, ν' ἀποδειχθῇ ἐκ τῆς πείρας βιβλίον τι ἐκ τῶν ἐγκεκριμένων ἀκατάλληλον ἢ καὶ ἐπιβλαβές πρὸς διδασκαλίαν, τούναντίον δέ, νὰ συνταχθῶσι βιβλία τελειότερα καὶ μεθοδικώτερα. Καὶ ὁμῶς κατὰ τὸν ὑπάρχοντα Νόμον ὑποχρεοῦνται οἱ μὲν μαθηταὶ ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη νὰ ἐκπαιδεύωνται διὰ βιβλίων ἀκαταλλήλων καὶ ἐπιβλαβῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποδειχθέντων πρὸς προφανῆ αὐτῶν βλάβην ἠθικὴν τε καὶ διανοητικὴν, οἱ δὲ λόγιοι νὰ σταυρόνῃσι τὰς χεῖρας καὶ νὰ μὴ ἐκδίδωσι τι ἐκπαιδευτικὸν πρὸ τῆς λήξεως τῆς τετραετίας. Ἦτοι κατὰ τὸν ὑφιστάμενον Νόμον ἡ μὲν διάνοια τῶν παιδῶν καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν πρέπει ἐπὶ τέσσαρα ἔτη νὰ διαστρεβλῶται καὶ διαφθείρηται, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν λογίων πρέπει ἐπὶ τετραετίαν νὰ διακόψῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ νὰ ὑποπέσῃ εἰς χειμερίαν νάρκην, περιμένον τὸ ἔαρ τῆς νέας τετραετίας, ὅπως ἀφυπνισθῇ, ὅπερ καὶ ἀδικώτατον καὶ ἐπιβλαβέστατον.

Ἄλλ' οἱ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Νόμου ὑπερασπισταὶ προβάλλουσι πρὸς δικαιολογίαν αὐτοῦ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐν τοῖς σχολείοις ὁμοιομορφοῦ διδασκαλίας. Ἄλλὰ τὸ ὁμοιομορφον τῆς διδασκαλίας δὲν ἐγκεῖται ἐν τῇ ταυτότητι τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς διδακτικῆς ὕλης. Τοῦτο δὲ κατορθοῦται οὐ μόνον δι' ἑνὸς βιβλίου, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα συντεταγμένων. Καθ' ἡμᾶς μάλιστα εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ διδακτικὰ βιβλία, ὅπως γίνωνται γνωστοὶ πάντες οἱ τρόποι, καθ' οὓς δύναται νὰ παρασταθῇ ἡ αὐτὴ πνευματικὴ ὕλη. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν καὶ τὸ ἐξῆς, ὅπερ μέγιστην κέκτηται παιδαγωγικὴν σημασίαν, ὅτι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ βιβλίον δὲν εἶναι εὐχρηστον εἰς πάντων τῶν διδασκάλων τὰς χεῖρας, ἀλλ' ὁ μὲν ποιεῖται καλλιτέραν χρῆσιν τούτου, ὁ δὲ ἐκείνου τοῦ βιβλίου, ἦτοι, εἰς τὸν μὲν εἶναι τοῦτο, εἰς τὸν δὲ ἐκεῖνο τὸ βιβλίον οἰκειότερον, προσιτώτερον καὶ ἐπομένως εὐχρηστότερον. Τοῦτου ἕνεκα πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ ἔγκριτα βιβλία, ὅπως ὁ διδάσκαλος ἐκλέγῃ μεταξὺ αὐτῶν τὸ εἰς αὐτὸν προχειρότερον, οὔτινος δύναται νὰ κάμῃ χρῆσιν ὠφελιμωτέραν, καὶ τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον ὁ νόμος καθιστᾷ αὐτὸν ὑπεύθυνον διὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας

Τοιοῦτος ἀδικος καὶ ἐπιβλαβῆς Νόμος, τοσοῦτον περιορίζων τὴν ἐλευθέραν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος, εἰς οὐδὲν πεπολιτισμένον, ἔθνος ὑφίσταται. Μάλιστα δὲ τὸ ἐν Πρωσσίᾳ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, θέλον, ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν ἐκ τοῦ περιορισμοῦ ἀδικίαν καὶ βλάβην, ἐξεδωκε τῇ 12 Ἰανουαρίου τοῦ 1880 ἐγκύκλιον, κανονίζουσαν ἐπὶ τὸ ἐλευθεριώτερον καὶ ἐπωφελέστερον τὰ περὶ διδακτικῶν βιβλίων καὶ ἀφίνουσαν ἕκαστον συγγραφέα ἐλεύθερον νὰ κανονίσῃ οὐ μόνον τὴν μέθοδον, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλην, ἣν πρέπει νὰ ἔχωσι τὰ βιβλία τὰ προωρισμένα διὰ τὰ διάφορα εἶδη τῶν σχολείων (Γυμνασίων, Προγυμνασίων, Πραγματικῶν σχολείων, ἀνωτέρων Ἀστικῶν σχολείων), καὶ τὰς διαφόρους αὐτῶν τάξεις. Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ ὁ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργὸς γράφει τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα.

Ἡ ἐν Πρωσσίᾳ ἐκπαιδευτικὴ ἀρχὴ ἀπέσχε κατ' ἀρχὴν νὰ ὀρίσῃ τὰ διὰ τὰ ἀνώτερα σχολεῖα (τὰ τῆς παρ' ἡμῖν μέσης Ἐκπαιδεύσεως) ἀπαιτούμενα διδακτικὰ βιβλία ἢ νὰ προδιαγράψῃ γενικῶς ὠρισμένα διδακτικὰ βιβλία, ἵνα τηρήσῃ *energiōn tō enōdiaféron* ἀπάντων τῶν διδασκάλων ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῶν διδακτικῶν μέσων καὶ ἵνα ἀντιστῇ κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς πραγματικῆς ἀδικίας, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς παραδοχῆς *μονοπωλίου* ἐπὶ τῶν διδακτικῶν μέσων» ; Κατὰ τὴν ἐγκύκλιον ταύτην ἐπιτρέπεται πάντοτε πρὸ τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ ἱσταμένου σχολικοῦ ἔτους νὰ ζητῆται διὰ τὰ ἀνωτέρω σχολεῖα ἢ ἐγκρίσις καὶ ἢ χρῆσις νέου τινὸς καλοῦ βιβλίου, ὡς καὶ ὁ ἀποκλεισμός τοῦ ἐγκεκριμένου μὲν καὶ εἰσηγμένου, ἀλλὰ κακοῦ ἀποδειχθέντος ἐκ τῆς πείρας. Ἡ αἴτησις αὕτη γίνεται δι' ἀναφορᾶς τοῦ διευθύνοντος τὸ σχολεῖον πρὸς τὸ Ἐπαρχιακὸν διδασκαλικὸν Συμβούλιον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον, ἐν ἧ καταδεικνύονται τὰ τε προτερήματα τοῦ εἰσακτέου

*) «Die Preussische Unterrichtsverwaltung hat es grundsätzlich abgelehnt, die für die höheren Schulen erforderlichen Schulbücher ihrerseits selbst herstellen zu lassen oder bestimmte Schulbücher allgemein vorzuschreiben—um das *thätige interesse* des gesammten Lehrstandes an der Besserung der Lehrmittel rege zu erhalten und der Gefahr einer *sachlichen Ungerechtigkeit* in dem einem bestimmten Lehrmittel bewilligten *Monopol* zu begegnen»,

(Centralblatt, N° 1 Januar 1880 σελ. 104).

καὶ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀποβλητέου, καὶ ἣν ἔχει ἤδη ἐπιδοκιμάσει ὁ Σύλλογος τῶν τοῦ σχολείου καθηγητῶν ἢ οἱ εἰδικώτεροι αὐτῶν. (Circular Verfügung 3 καὶ 4). Μόνον δὲ τῶν βιβλίων τῶν διδασκομένων ἐν πλείοσι τάξεσι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἀλλαγὴ ἐν οἰαδήποτε τάξει, ἀλλὰ μόνον ἐν ταῖς κατώτεραις (Αὐτόθι 5).

Τούτων οὕτως ἐχόντων παρακαλοῦμεν Ὑμᾶς, κύριε Ὑπουργέ, ὅπως εἰσαγάγητε Νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν, καταργοῦν τὸν ὑφιστάμενον περὶ διδακτικῶν βιβλίων ΑΜΒ' Νόμον, τὸν καθιεροῦντα τὸ μονοπώλιον ἐν τοῖς διδακτικαῖς βιβλίοις, τὸν ἀνακόπτοντα τὴν πνευματικὴν κίνησιν, τὸν ἀδικοῦντα τοὺς λογίους, τὸν βλάπτοντα τοὺς μαθητάς, καὶ καθόλου ἐπιφέροντα τὴν νέκρωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, ἅπερ κακὰ παντὶ τρόπῳ πειρῶνται ν' ἀποφύγωσιν αἱ σοφαὶ τῆς Εὐρώπης Κυβερνήσεις, κανονίζουσαι ἐπὶ τὸ δικαιότερον καὶ σκοπιμώτερον τὰ περὶ διδακτικῶν βιβλίων.

Καθ' ἡμᾶς, κύριε Ὑπουργέ, ἡ πρέπει ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι οἱ συγγραφεῖς εἰς τὴν εὐρεσιν καὶ διάταξιν τῆς ὕλης, ἣν πρέπει νὰ περιέχωσι τὰ δι' ἕκαστον σχολεῖον καὶ δι' ἕκαστην αὐτοῦ τάξιν προωρισμένα βιβλία, ἢ νὰ ὑποχρεῶνται νὰ συμμορφῶνται πρὸς πρόγραμμά τι, ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν συντεταγμένον, ἀλλὰ διὰ γενικωτάτων τινῶν γραμμῶν κανονίζον τὴν τοῦ συγγραφέως ἐνέργειαν οὕτως, ὥστε νὰ παρέχεται εἰς αὐτὸν ἀρκετὴ ἐλευθερία πρὸς σκοπιμωτέραν τῆς διδακτικῆς ὕλης διαπραγμάτευσιν. Ὅσαδήποτε δὲ βιβλία καὶ ἂν εὐρεθῶσιν ὑπὸ πεφωτισμένων καὶ ἀμερολήπτων Κριτῶν ἐπιτυχόντα τοῦ ὀρθοῦ, πρέπει καθ' ἡμᾶς νὰ ἐγκρίνωνται.

Κριτὰς δὲ καταλλήλους δι' ἕκαστον εἶδος βιβλίων θεωροῦμεν τοὺς διδάσκοντας τὸ μάθημα, εἰς ὃ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν βιβλίων ἀναφέρεται, ἢ ἢ τοὺς ὅπωςδήποτε περὶ αὐτὸ ἀσχολουμένους. Οὗτοι δὲ ἔστωσαν ὅσον οἷόν τε πλείονες πρὸς πλείονα ἐγγύησιν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς δικαιοσύνης. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι πρέπει νὰ ἐξαιρῶνται τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπείας οἱ ἔχοντες παρόμοια βιβλία συντεταγμένα, ὅπερ καὶ ὁ ἤδη ὑφιστάμενος νόμος ἐπιτάσσει.

Πεποιθότες, κύριε Ὑπουργέ, εἰς τὰ διακρίνοντα Ὑμᾶς αἰσθήματα ὑπὲρ τῆς ἀναμορφώσεως καὶ προαγωγῆς τῆς παρ' ἡμῖν ἐκπαιδεύσεως, ἐλπίζομεν, ὅτι θέλετε ἐοεργήσει, ὅπως καταργηθῇ ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων περὶ διδακτικῶν βιβλίων ΑΜΒ' Νόμος, ἀντικαθιστάμενος δι' ἑτέρου σκο-

πιμωτέρου, λυσιτελεστέρου καὶ συμφωνοτέρου πρὸς τε τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθοῦς παιδείας καὶ ἐπιστήμης.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Μαρτίου 1887.

Ὁ Πρόεδρος
ΕΜ. ΓΑΛΑΝΗΣ

Οἱ Ἀντιπροέδροι
Ι. Ε. ΜΕΣΟΛΩΡΑΣ
ΕΥΣΤΡ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ

Οἱ Σύμβουλοι
Π. ΦΕΡΜΠΟΣ
Κ. ΠΟΥΛΑΚΟΣ
Ν. ΔΗΜΑΚΗΣ
Λ. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Π. ΡΑΖΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΖΗΣΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟ Σ, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Κύριε Ὑπουργέ,

Ὁ ἑλληνικὸς διδασκαλικὸς Σύλλογος, ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ σχεδίου περὶ διοργανώσεως τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὅπερ μέλλει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς, καὶ ἐν ᾧ ἀπαλείφονται τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα ἀπὸ τῶν πέντε ἀνωτέρων γυμνασιακῶν τάξεων, καὶ θεωρήσας τοῦτο ὡς λίαν ἐπιβλαβὲς τῇ τε πολιτεία καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ἐκτάκτῳ αὐτοῦ συνεδριάσει ἔκρινεν ἀναγκαίως νὰ καθυποβάλῃ Ὑμῖν εὐσεβάστως τὰ ἐπόμενα.

Εἶνε ἀναντίρρητον, κ. Ὑπουργέ, ὅτι ἡ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων εἶνε στοιχεῖον ἀπαραίτητον τῆς γυμνασιακῆς παιδεύσεως. Ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία ἢ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις παρεχόμενῃ εἶνε ὄλως ἀνεπαρκὴς εἰς τὴν πλήρη γυμνασιακὴν παιδείαν, ἀνάγκη ἄρα ἀπόλυτος νὰ συμπληρωθῇ αὕτη ἐν ταῖς ἐπομέναις γυμνασιακαῖς τάξεσιν. Ἀνάγκη ἀπόλυτος καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἣν ἀνήκουσι, νὰ γινώσκωσιν οἱ ἑλληνόπαιδες, καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν καὶ ὡς χριστιανῶν καὶ ὡς πολιτῶν συστηματικώτερον νὰ διδαχθῶσι καὶ τὰς θείας καὶ ὑψηλὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐαγγελίου δι' ἀκριβεστέρας αὐτῶν ἀναλύσεως καὶ ἐρμηνείας νὰ ἐνοστερνωθῶσιν. Οὕτω μόνον καὶ ἡ γυμνασιακὴ αὐτῶν παιδεία θὰ ἦνε πλήρης καὶ ἡ χριστιανικὴ οὐτῶν μόρφωσις ἀνελλιπής. Ἡ ἐν ταῖς ἀνωτέραις λοιπὸν γυμνασιακαῖς τάξεσι κατάργησις τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας καὶ ἡ ἀπ' αὐτῶν ἔλλειψις οὐσιωδεστάτων θρησκευτικῶν μαθημάτων ἀρρήκτως συνδεδεμένων μετὰ τῆς καθόλου γυμνασιακῆς παιδεύσεως σπουδαίως ἤθελε παραβλάψῃ τοὺς ἑλληνόπαιδας ὑπὸ τε ἐπιστημονικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἔποψιν, καὶ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς βαθμηδὸν εἰς τελείαν ἀ-

πομάκρυνσιν ἀπὸ τῆς θρησκείας ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ αὐτῶν ἠθικῇ βλάβῃ Ἐφοῦ καὶ ἐν Γερμανίᾳ, ἧς τὰ σχολεῖα χρησιμεύουσιν ὡς πρότυπα σχολείων παντὸς πεπολιτισμένου ἔθνους, τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα διδάσκονται ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσιν οὐ μόνον τῶν γυμνασίων, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγματικῶν σχολείων (Realschulen), διὰ τίνα λόγον ν' ἀπαλείψωμεν ἡμεῖς αὐτὰ ἐκ τῶν γυμνασίων; Μὴ τοῦλάχιστον ἔχομεν ἡμεῖς ἀφορμὰς νὰ δεικνυώμεθα πολέμιοι πρὸς τὴν θρησκείαν, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐν Γαλλίᾳ, ἐνθα ἕνεκα τῆς ἐχθρικῆς θέσεως τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κλήρου πρὸς τὴν πολιτείαν κατήργησαν μὲν πρὸ ὀλίγου ἐν τοῖς σχολείοις τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα, ἀλλ' ἤρξαντο ἤδη κατανοοῦντες τὰ ὀλέθρια ἠθικὰ ἀποτελέσματα τοῦ τολμηροῦ τούτου διαδήματος; Μὴ τὸναντίον ὁ ἡμέτερος κληρὸς δὲν συμμετέσχε πάντοτε τῶν περιπετειῶν τοῦ ἔθνους πρωταγωνιστήσας ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ ὑπὲρ αὐτοῦ; Μὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία δὲν ἔχει μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν καὶ δὲν προώριστα νὰ χρησιμεύσῃ ὡς εἷς τῶν κυριωτάτων μοχλῶν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν διακαῶν πόθων παντὸς Ἑλλήνος; Πῶς δὲ ὁ ἑλληνόπαις θ' ἀγαπήσῃ τὴν θρησκείαν αὐτοῦ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ὅταν βλέπῃ αὐτὴν περιφρονουμένην ἐν τῇ καταργήσει σπουδαιωτάτων θρησκευτικῶν μαθημάτων.

Διὰ ταῦτα πάντα ὁ διδασκαλικὸς Σύλλογος ἐκφράζει καὶ τὴν ἐνδόμυχον εὐχὴν καὶ τὴν ἀδιάσειστον αὐτοῦ πεποίθησιν, ὅτι τὸ Σ. Ὑπουργεῖον μετὰ σκέψιν ὠριμωτέραν δὲν θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κατάργησιν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς γυμνασίοις, τοῦθ' ὅπερ οὐ μόνον τὴν πλήρη γυμνασιακὴν παιδείαν σπουδαίως θὰ παρέβλαπτεν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς καρδίαις τῆς σπουδαζούσης νεότητος θὰ ἀπήλειφε ἰμὲν ὀλοοχερῶς πᾶν θρησκευτικὸν αἶσθημα, θὰ κατέπνιγε δὲ πάντα ἐνθουσιασμόν πρὸς ὃ, τι ἀληθῶς μέγα, εὐγενὲς καὶ γενναῖον ἐπὶ ἀνυπολογίστῳ ἐθνικῇ ζημίᾳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 4 Μαρτίου 1887.

Ὁ Πρόεδρος
Ε.Μ. ΓΑΛΑΝΗΣ

Οἱ Ἀντιπροέδροι
Ι. Ε. ΜΕΣΣΟΛΩΡΑΣ
ΕΥΣΤΡ. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ

Οἱ Σύμβουλοι
Π. ΦΕΡΜΠΟΣ
Κ. ΠΟΥΛΑΚΟΣ
Ν. ΔΗΜΑΚΗΣ
Α. ΑΡΓΥΡΙΟΥ
Π. ΡΑΖΗΣ

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Κ. ΖΗΣΙΟΥ